

ISLOM DININING TARQALISHI VA UNING TA'LIM-TARBIYAGA TA'SIRI

Burxonov Sherzod Ikrom o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU Samarqand filiali "Kompyuter injinering" yo'nalishi KI 22-01 –guruh talabasi.

Murodov Mirjalol Farrux o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU Samarqand filiali "Kompyuter injinering" yo'nalishi KI 22-01 –guruh talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Islom dinining tarqalishi, ta'lim-tarbiyaga ta'siri, ta'lim va tarbiya haqida Quroni Karimda berilgan suralar, shu haqida hadislar. Quroni Karimning tarbiyaga, ta'limga ta'siri qay darajada ekanligi yoritib berilgan.*

Tayanch so'zlar. *Din, ta'lim, tarbiya, Quroni Karim, axloq, ruxiy tarbiya, tafsir, Robbil A'lamiyn, shariat, dinor, oyat, pedagogik fikrlash.*

Din-(arab. — e'tiqod, ishonch, itoat) — Xudo yoki xudolarga, g'ayritabiiy kuch-lar mavjudligiga ishonish. Din muayyan ta'limotlar, his-tuyg'ular, toat-ibodatlar vadiniy tashkilotlarning faoliyatlari orqali namoyon bo'ladigan, olam, hayot yaratilishini tasav-vur qilishning alohida tarzi, uni idrok etishning o'ziga xos usuli. Dinning paydo bo'lishi haqida yagona fikr yo'q. Islom dini ta'limotiga ko'ra, Din — Alloh tomonidan o'z pay-g'ambarlari orqali bashariyat olamiga joriy etilajagi zarur bo'lgan ilohiy qonunlardir. Tabiat va insonni yaratgan, ayni vaqtda insonga to'g'ri, haqiqiy hayot yo'lini ko'rsata-digan va o'rgatadigan ilohiy qudratga ishonchni ifoda etadiganta'limotdir.

Ta'lim — bilim berish, malaka va ko'nikmalar hosil qilish jarayoni, kishini hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasi.

Tarbiya — shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllanti-rishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon; insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigan chora tadbirlar yig'indisi. Tarbiya insonning insonligini ta'minlaydigan eng qadimiy va abadiy qadri-yatdir. Tarbiyasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo'la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar Tarbiya tufayligi-na bir avloddan boshqasiga o'tadi.

«Qur'on» - dunyo madaniyatining ulkan boyligi, barcha musulmonlarning muqaddas kitobi bo'lib, arab tilida «qiroat» ma'nosini anglatadi. Qur'on 114 suradan iborat. Qur'on kishilarni birodarlikka, tinch-totuv yashashga, ezgulikka undaydi. Shuning uchun ham u katta axloqiy ahamiyatga ega. «Qur'on»ning

axloqiy qimmatini haqida fikr yuritilgan ekan, uning insonning ma'naviy kamolga etishida qay darajada muhim o'ringa ega ekanligiga amin bo'lamiz.

Markaziy Osiyo xalqlari pedagogik fikrlari tarixiy taraqqiyotida VII asrda Arabiston yarim orolida paydo bo'lgan va VIII asrda mintaqamizga ham yoyilgan islom dini muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Chunki islom dini, uning asosiy kitobi «Qur'oni Karim» va undan keyingi asosiy manba hisoblangan hadislar Allohga, uning payg'ambari Muham-mad alayhissalomga e'tiqod qilish bilan birga ota-onaga hurmat, mehnatsevarlik, ilmga intilish, o'zaro ahil bo'lish, mehr-oqibat, ehson, sabr-toqat, kamtarlik, vafo-sadoqatlik, poklik, adolat, diyonat kabi insoniy sifatlar haqidagi jihatlari va yaxshi fazilatli hamda odob-axloqli bo'lishlik yo'llari bayon etilgan. Xuddi shuningdek, islom dinida millati-dan, elatidan, tanasining rangidan qat'iy nazar, inson insonligi uchun ulug'lanadi. Millat-chilik, bir-birini kamsitish, talon-tarojlik, irqchilik islomda yo'q va bo'lmagan.

Islom dini har qanday millatchilik kayfiyatidan yuqori turadigan olamshumul ta'limot. U barcha millatlarni birlashtirib, teng, do'st, yoru-birodar qilib, tinch-omon yashashlarini o'qtirib keladi. Ayni paytda islom dinida razolat, kibr-havo, adovat, xasad, xiyonat, zulmkabi illatlar qoralanadi.

Qur'oni Karimdagi oyatlardan biri madinalik sahobalar Payg'ambar sollallohu alayhi vasallamga kelib, uylari uzoqlik qilayotgani bois, uylarini sotib, yaqinroq joyga ko'chib kelishlari haqida shikoyat qilganlarida nozil bo'lgan. Ya'ni uylarni sotishga hojat yo'q, uzoqdan kelayotgan bo'lsalar, har bir bosilgan qadamlariga savob beriladi, mazmunida. «Biz ular keltirgan qadamlarni, bosgan qadamlarni ham yozamiz va ularning asarini ham yozamiz», – deya marhamat qilingan. Tafsilarning birida bu oyatdagi «ularning izi» degani – bu asarimiz, avlodlarimizdir, degan fikr bildirilgan. Allohning bu oyatidan tushunamizki, Alloh nafaqat amalimizni, balki avlodlarimiz amalini ham o'zimizga yo-zadi. Shuning uchun tarbiya vojib bo'ladi. Orqamizdan yaxshi tarbiyali farzand qoldiray-likki, ortimizdan faqat savob borsin, yomonlik bormasin. Islomda tarbiya vojibdir Tarbiya dinimizda vojib amal, deb e'lon qilingan. Biz eng ko'p ishlatadigan tarbiya, murabbiy so'zlari Allohning «Rob» ismi bilan bitta o'zakdan olingani tarbiyachilar mas'uliyatini oshirsa kerak, deb o'ylayman. Demak, bu yengil ish emas. Tarbiya – faqat ta'sir, tartib yoki nazorat, taftish emas, u ilohiy narsa. Tarbiya farzandni doim nazoratga olish, kuza-tib borish degani, chunki Alloh taolo surai Fotihaning birinchi oyatida olamlarning rob-bisi Allohga maqtovlar bo'lsin, degan. Bu oyatda Alloh Rob ismini keltirgan. «Robbil a'lamiyn» – butun olamlarning murabbiysi degani. Agar Alloh murabbiyligi, ya'ni nazo-rati, kuzatuvini lahza to'xtatsa, olamlar izdan chiqib ketadi.

Agar murabbiy yoki ota-ona farzandiga bir lahza e'tiborsiz bo'lsa, farzandlar tarbiyasi buzilib ketadi. Rasuli akram sollallohu alayhi vasallam marhamat qilganlarki, har bir tug'iladigan bola fitratda tug'iladi, ya'ni har bir chaqaloq pokiza bo'ladi, u oq qog'oz ka-bidir. Bu hadisni muhaddislarimiz ota-ona bobida

keltirmasdan taqdir bobida keltirgan-lari tarbiyaning taqdirga bog'liqligini bildiradi. Tarbiyaga kech qolinmasa bo'ldi.

Shariyati Islom farzandga birinchi o'rinda ota onani javobgar qilib qo'ygan. Ota - onazimmasiga tarbiyani vojib qilib yuklagan. O'qituvchilar bola hayotining ma'lum qis-mida uning tarbiyasiga go'yoki ota - onalar tomonidan yollangan murabbiylar hisobla-nadilar. Ularni aybdor qilish hech mantiqqa to'g'ri kelmaydi . Abu Hanifaning bir o'g'li bor edi.Ustozlari Hammud bin Sharaf nomlariga atab o'g'liga Hammud deb ism qo'y-gandilar. Imom hazratlari katta savdogar bo'lganlar. U juda band edi va farzandiga av-valgi Qur'oniy ta'limni berish uchun ustoz yolladilar. Iltimos qildilarki, o'g'limizga Qur'on o'qishni o'rgatib bering. Ustoz Hammudga surai Fotihani yodlatdi. Ustozni huzurida otasiga Hammud fotiha surasini chiroyli qilib tilovat qilib berdi. Shunda Imom Hanifa cho'ntaklaridagi 500 dinorni ustozning oldiga qo'ydilar. 1 dinor tanga 5 gramm oltindan bo'ladi 500 dinor katta pul bo'lgan. 1 dinorga o'sha mahalda katta qo'y berilgan. Budegani Fotiha surasini o'rgatgani uchun ustozga 500 ta qo'y berildi . Shunda ustoz biroz xijolat bo'ldi. Hazratga juda ko'p pul berganligi bitta dinor ham ko'plik qilishini aytganida Imom Hanifa bir gap aytdi : «Ustoz, xizm ngizni yengil sa-namang . Bu hali yonimda bo'lganidir. Agar yonimda butun molim bo'lganida poyin-gizga qo'yganbo'lardi. O'g'limga Fotihani, Qur'onning onasi bo'lgan surani o'rgatganin-giz uchun" Go'zal tarbiyadan yaxshi meros yo'q. To'g'ri, har bir ota - ona farzandiga faqat yaxshilikni ilinadi. Farzandi uchun ortiqcha orzu - havas qiladi va ikkalasi birgaishlaydi. Ota - ona farzandini tarbiya qilish kerak bo'lgan paytda orzu - havas uchuntirikchilik qilishga majbur bo'ladi, bola tarbiya oladigan yoshda to'liq tarbiya ololmay qoladi. Ammo, afsuski, ertaga orzu - havaslar o'tmay qolishi bor. Aslida orzu - havaschiroyli tarbiya bilan bo'ladi. Payg'ambarimiz sollallohu a layhi vasallamning: «Otafarzandiga chiroyli tarbiyadan ko'ra, yaxshi odob berishdan ko'ra yaxshiroq narsa merosqoldirmagan», degan hadisleri bor.

Xulosa o'rnida yaqinda o'qigan Omina Shenliko'g'lining "Imomning manekin qizi"asarini misol tariqasida keltirmoqchiman.

Bu asar imomning qizi Fotimaning o'z oilaviy sharoitlaridan nolishi va ko'ngli to'l-masligi bilan boshlanadi. Imom Yoqub nochor turmush kechirar edi, buni asarda u hatto o'z onasini ziyorat etishga puli yo'qligidan ham bilsa bo'ladi. Shunga qaramay u o'ta xudojoy, ilmli, va halim inson edi, Fotimaning achchiq kesatiqlari, tinimsiz hayot kechi-rishlaridan shikoyatlari islom qiziga umuman to'g'ri kelmaydigan xatti – harakatlar qili-shiga, garchi unga kuchli ruhiy iztirob bersa ham og'ir bosiqlik bilan, Qur'on oyatlariga amal qilgan holda baho beradigan islomiy metin erkak, OTA edi . Uning go'zal xulqli rafiqasi Gul xonim ham Fotimani to'g'ri yo'lga solishga urinar, kundan - kunga izidan chiqayotgan qizi, uni tun- u kun o'ylab azob chekayotgan mehribon eri o'rtasida jafo-kash bir ko'prik edi. Asarning bosh qahramoni Fotimaga kelsak, zotan u ko'p kitob o'qi-gan, butun Qur'onni yod olgan bilimli qiz bo'lsa ham u o'rganlari va dini unga foydasiz-dek tuyuladi, chunki

otasi mahalla imomi, dinparvar kishi bo'la turib, qo'li qisqaligi va yon atrofdagi kishilarning ularga past nazar bilan qarashi Fotimaning bu xulosa kelishi-ga turtki bo'lgandi. Moddiy tanqislik, yoshlik, g'o'rlik, qolaversa, hozirgi ko'pchilik yoshlarga xos zamonaviy erkinlik uni iymonsiz va behayo Betushek din dushmanining ayovsiz changaliga yetaklab bordi, natijada u ro'molini yechib maneken bo'lib gazeta-larda chiqa boshladi, Fotima bularni yashirincha qilardi va otasini bilib qolishini sira istamasdi, shuning uchun ham uning mini yubka kiyganini ko'rib qolgan amakisidan buni sir tutishni o'tinib so'raydi. Vaholanki, imom bundan xabardor edi va qizini yo'qo-tayotganligini sezardi, lekin u «qizimga go'zal tarbiya berganman, bir kuni uning olgan ilmlari uni to'g'ri yo'lga soladi» deb o'ylab taskin oladi va shunday bo'ladi ham. Voqealar rivojida otasining barcha haqiqatni bilishidan xabar topgan Fotima uyga qaytib borishga betlamaydi va o'zi istaganidek erkin yashay boshlaydi. Buni qarangi u shu hayotidan to'la mamnun bo'la olmaydi, ichini nimadir sassiz kemiradi. Modellik hayotida unga uchragan shahvatli rahbarlar, dinini bir pulga chaqadigan, hayosiz, nomussiz kasbdosh-lar, ma'nosiz hayot uni pushaymon qilishga va otasining bebaho so'zlari-yu islomiy ilmlarini to'liq anglab qadriga yetishga sabab bo'ladi. Asarni o'qish davomida har bir inson-ni hayajonga soladigan Fotimaning quyidagi nutqi bor: «Yo Allohim, nega o'zim istagan hayotga erishsam-da bundan rohatlana olmayapman, boshqalardek erkin bo'la olmayap-man, mendan dinimni ol» deb avval yolvorib, keyin istig'for aytishidir. U bunday zul-matda hech qachon «erkin» bo'la olmasligini, haqiqiy ERKINLIK asli Islomda ekanli-gini anglab yetadi. Unga uchragan qizlar hammasi ham yomon bo'lmaydi, masalan, o'z qilmishlari gunoh ekanligini, tavba qilishni xohlaydigan Laylo, Bonu, O'zlem kabi kitob so'ngida Fotimaning urinishlari tufayli to'g'ri yo'lga qadam qo'ygan ajoyib obrazlar ham insonda yaxshi taassurot qoldirdi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Fotima dugonalarini hidoyat etib, o'zi esa olgan bilimlar, go'zal tarbiya, benuqson mehribon dinimiz Islomimiz hech qachon foydasiz bo'lmasligini, aksincha qora zulmatda adashib qolganimizda yo'limizni yoritguvchi to'lin oy bo'lishini fahmlab, qalbi daryo va shafqatli ota - onasining yoniga qaytadi.

Islom dini qanchalar go'zal din ekanligini har bir musulmon ich-ichida his qiladi. Islom dini va uning muqaddas kitobi Quroni Karim insonni hech qachon yomonlik to-mon boshlamaydi, aksincha yaxshilik sari yetaklaydi.

Maqolamning so'ngini birinchi Prezidentimiz I.A.Karimovning so'zlari bilan yakunlamoqchiman: «Islom dini-bu ota-bobolarimiz dini, u biz uchun ham imon, ham axloq, ham diyonat, ham ma'rifat ekanligini unutmaylik. U quruq aqidalar yig'indisi emas. Anna shu ma'rifatni kishilarimiz jon-jon deb qabul qiladilar va yaxshi o'gitlariga amal qiladilar. Mehr-oqibatli, oriyatli, nomusli bo'lishga, izzat-ehtirom tushunchalariga rioya etishga harakat qiladilar».

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ochildiev A. va boshqalar. Dinshunoslik asoslari (o'quv qo'llanma). - Toshkent: "Toshkent islom universiteta" nashriyot matbaa birlashmasi, 2013.
2. Xasanov A. va boshqalar. Islom tarixi (darslik). - Toshkent: Toshkent islom universiteta matbaa-nashriyot birlashmasi, 2008.
3. Mo'minov A. va boshk. Dinshunoslik (darslik). -Toshkent: «Mehnat», 2004.
- 4 Asqar Zunnunov Pedagogika tarixi «ШАРК» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ БОШ ТАХРИРИЯТИ ТОШКЕНТ - 2004
- 5 Muminov A, Yoldashkhujaev H, Rahimjonov D (2003). "Dinshunoslik". (1) 27
- 6 Abdurahmanov F, Abdurahmanova Z (2011). "Din psixologiyasi". (2) 83
- 7 Mirziyoyev Sh.M (2017) BMTning 72-sessiyasi hisoboti.(3)
- 8 Khasanovna, S. D. (2021). BADIY SO'Z BILAN HIYYATLARNI TARBIYOTI. Tadqiqot va ishlanmalar uchun xalqaro muhandislik jurnali, 6 (ICDSIIL).
- 9 Сайдахметова, Д. Х. (2021), Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar, 2(1).